

ความเข้มแข็งของประชาสังคมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาล

ตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง

Civil society and commune sustainable development: A Case study of Kokha Municipal

Community, Lampang Province

พระวิพงษ์ อัสสุธรรมโม (Phrawichapong Issaradhammo) * ดร.จันทนา สุทธิจารี (Dr.Junthana Sutthijaree)**

เอกกมล สายจันทร์ (Ekamol Saijun)*** จิตวิภา บุญยวงศ์วิรัช (Btitiwut Bunyawongwirat)****

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของประชาสังคมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคาจังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาที่มาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมตัวของประชาชนในรูปแบบกลุ่มประชาสังคม 2.ศึกษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมที่ส่งผลต่อทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา จ.ลำปาง 3.ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการรวมกลุ่มและการทำงานขององค์กรประชาสังคมในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา จ.ลำปาง โดยอาศัยแนวคิดประชาสังคม แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการกระจายอำนาจ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ภายใต้กระบวนการตั้งคำถามในการวิจัย โดยวิธีการวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างใช้เทคนิคการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มประชาสังคม สมาชิกกลุ่มประชาสังคม ผู้นำและประชาชนในชุมชน นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาลและพนักงานพัฒนาชุมชน การเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลด้านกายภาพของชุมชนและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมประชุมในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลเกาะคา

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มประชาสังคมในพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคามีบทบาทที่ส่งผลต่อทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดประชาสังคม แนวคิดการกระจายอำนาจ แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพราะเป็นการพัฒนาชุมชนที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ที่สามารถรวมกลุ่มกันจนสร้างอำนาจต่อรองในการควบคุมนักการเมืองในพื้นที่และสามารถร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นก้าวสำคัญในการรับรองสิทธิชุมชนและการเมืองภาคประชาสังคมตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550 มาตรา66,67 และ87 แต่สถานการณ์ทางกฎหมายในการรองรับการทำงานขององค์กรประชาสังคมในพื้นที่ยังมีข้อจำกัดหลายด้าน อันส่งผลต่อการกระจายอำนาจและถ่วงดุลตรวจสอบการเข้าสู่อำนาจ การใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมลดน้อยลงคือ 1.กลุ่มประชาสังคมในชุมชนไม่มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือนิติบุคคลตามกฎหมาย จึงไม่มีอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนในการทำงาน จึงมีบทบาทแต่เพียงในฐานะ “ภารกิจ” 2.การที่ไม่มีกฎหมายรองรับการทำงานของกลุ่ม

* มหาวิทยาลัย หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

*** อาจารย์ สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

**** อาจารย์ สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประชาสังคมอย่างชัดเจนทำให้กลุ่มประชาสังคมในชุมชนขาดงบประมาณของตัวเองมีแต่เงินสนับสนุนตามโครงการที่เสนอขอเพียงครั้งคราว 3.ไม่มีกฎหมายหรือบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในการรองรับพื้นที่สาธารณะทางการเมืองของกลุ่มประชาสังคมที่ชัดเจน

จากผลของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการรวมกลุ่มในรูปแบบของกลุ่มประชาสังคมได้มีบทบาทสำคัญต่อทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในชุมชนคือ 1.เกิดนโยบายที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชน 2.เกิดความร่วมมือระหว่างผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน 3.เพื่อเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนโดยเพิ่มอำนาจการตรวจสอบของประชาชนในพื้นที่ในรูปแบบกลุ่มประชาสังคม 4.เกิดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือทางการเมืองภายในชุมชนมากขึ้น โดยทั้งนี้ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มประชาสังคม - นักการเมืองภายในชุมชน- ข้าราชการส่วนภูมิภาคและข้าราชการส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The purpose of this study, Civil society and commune sustainable development : A Case study of Kokha Municipal Community, Lampang Province, are to 1. Study the history and factor forming up the Civil Society Group, 2. Investigate the political Role of Civil Society organization resulting in the direction and strategies of sustainable development among the Kokha Municipal Community, Lampang Province 3. Look into the Problem and obstacle of the teamwork and cooperation of this Civil Society Organization By using civil society approach, sustainable development, political participation and local administration to explain the relationship under research question process. Semi-structured Interview was use to collect data in this qualitative research. The sample were political science and law scholars, and civil society officer. Nonparticipant Observation was used with the Community Organization Council officer, government official, member of the Local Administration Organization Council, member of Kokha Municipal Community, representatives of public group, and local people so as to collect community physical data. Participant Observation, moreover was use while attending the meeting in Kokha Municipal Community, Lampang Province.

The findings showed that the role, duties, and practical status of the Civil Society Organization were relevant to decentralization approach, which led to political participation, and the expansion of civil politics. In Direct Democracy pattern, this would people to administer in all local procedures, and this was to certify the Community Right Act B.E. 2550 Section 66, 67 and 87. As legal status of the Community Organization Council Act, However, still has several limitations, it has lowered an opportunity of the emergence of concrete decentralization and counterbalance with Local Administration Organization. The first reason was because the Community Organization Council had no authority but "mission" Second, its status was not a government office or juristic person. Third, it lacked its own budget. Finally, it lacked regulation, including related laws in order to certify political right of the Civil Society Organization.

The establishment of Civil Society Organization in Kokha Municipal Community benefited the local administration as it had created 1. suitable policies in the local area, 2. the cooperation between formal and informal leaders in the community, 3. resolution of problem in representative political system, and 4. reconciliation in local

politics. These result varied in each location depending on the interaction context of public sector, government official, and regional and local political government official.

คำสำคัญ : ประชาสังคม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Key Words : Civil Society, Commune Sustainable Development

บทนำ

คำว่า “ประชาสังคม” จะถูกนำมาใช้ครั้งแรกตั้งแต่ปีพ.ศ.2524-2525 ช่วงปลายยุคสงครามภายในระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับรัฐบาลไทย (อ้างใน บงกช ฤๅษ 2550) โดยมุ่งเสนอแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาแทนที่วิธีคิดแบบเดิมๆ ที่ว่าปัญหาสังคมไทยเป็นปัญหาชนชั้น ซึ่งไม่เป็นความจริงเพราะพิสูจน์แล้วว่าปัญหาต่าง ๆ นั้นเกิดจากระบบราชการหรือการที่รัฐมีอำนาจมากเกินไป แม้ในปัจจุบันก็ยังพบว่าเงื่อนไขของสังคมไทยที่เน้นเรียกร้องให้ประชาสังคมเติบโตเข้าก็คือระบบพรรคการเมือง ระบบราชการ ระบบการศึกษาที่เป็นความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง และสื่อมวลชนที่ขาดเสรีภาพ ดังนั้นจึงเห็นแล้วว่า ระยะเวลาไม่ได้ช่วยให้ประชาสังคมดีขึ้น หากการพัฒนาของประเทศไม่ได้มุ่งเน้นที่การพัฒนาคนอย่างยั่งยืนถ้าการเมืองไทยยังมีอาจสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมได้สภาพการเมืองไทยก็ต้องประสบปัญหาความไร้เสถียรภาพต่อไป หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจนได้มีการเลือกตั้งมีรัฐบาลพลเรือนเข้ามาบริหารประเทศได้มีความพยายามที่จะมีการปฏิรูปการเมืองมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและต่อต้านแต่ในที่สุดก็สามารถมีรัฐธรรมนูญฉบับที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่งคือรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขจุดอ่อนของการเมืองไทยคือปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยและปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยต้องหยุดชะงักลงด้วยการถูกรัฐประหาร รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้พูดถึงบทบาท สิทธิและหน้าที่ของ

ประชาชนไว้อย่างชัดเจนมีการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนในหลายมาตรานับเป็นพัฒนาการทางการเมืองครั้งสำคัญของประเทศไทยที่ประชาชนมีสิทธิที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) มีการเริ่มต้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนงานรับแนวคิด “ประชาสังคม” วางเป้าหมายที่จะส่งเสริม “ประชาสังคมจังหวัด” ให้เกิดขึ้นทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยตั้งคณะกรรมการจัดตั้ง “คณะกรรมการประชาคมแผนฯ 8” ที่มี ศ. นพ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส เป็นประธานเพื่อกำหนดแนวยุทธศาสตร์พัฒนาประชาสังคมในประเทศไทยการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ซึ่งมีรากเดิมมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาแต่การปฏิรูปการเมืองในช่วงเวลานั้นได้ถูกปิดกั้นและต้องชะงักลงแต่จากพื้นฐานการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มประชาสังคมในอดีตส่งผลทำให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองในหลากหลายรูปแบบซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วม “แบบพหุการเมือง” และ “ความเข้มแข็งของประชาสังคม” แต่ต้องเป็นการพัฒนาการเมืองแบบยั่งยืนที่ประชาชนจะได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริงให้เป็นไปตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ว่า “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” “ประชาสังคม” เป็นสังคมรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาจากชนชั้นกลาง พื้นที่ทางการเมืองสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนโดยตรงหรือเรียกว่า “ประชาสังคม” (Civil Society) ซึ่งต่อมา “ประชาสังคม” ของชนชั้นกลางได้มีบทบาทนำในการกำหนดนโยบายของสังคมเจรจาต่อรัฐทำให้บทบาทของรัฐลดลงไปมากเห็นได้ชัดว่ากระบวนการเติบโตของประชาสังคมก็คือ รากฐานของการเติบโตประชาธิปไตย

ในตะวันตก จากแต่เดิมที่มีประชาธิปไตยถูกสถาปนาในรูปแบบประชาธิปไตยตัวแทนประชาสังคมทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยแบบทางตรง เปิดกว้างและเข้มแข็งซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งนักคิดในสายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยม ที่มีต้นความคิดจาก จอห์น ล็อก รูสโซ ที่ให้ความสำคัญกับประชาสังคมในฐานะที่พื้นที่ของปัจเจกชนที่จะเป็นอิสระจากพันธนาการของรัฐและทำให้เกิดกระบวนการประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าขึ้นหรือนักคิดสายมาร์กซิสต์ในยุคใหม่ เช่น อันโตนิโอ กรัมสกี ที่เห็นว่าประชาสังคมเป็นพื้นที่ที่มีพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ต้องทำให้ประชาสังคมเข้มแข็งเพื่อที่จะไปล้อมรัฐหรือควบคุมรัฐหรือให้ประชาสังคมมีบทบาทนำในการกำหนดนโยบาย กติการ่วมกันของสังคม ยุทธศาสตร์ของขบวนการประชาชนน่าจะเข้าไปต่อสู้เพื่อยึดครองพื้นที่ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น การต่อสู้ทางวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ หรือในทางการเมืองมากกว่าจะพุ่งเป้าไปยึดพื้นที่การเมืองของรัฐดังเช่น มาร์กซิสต์ ในรุ่นก่อนเพราะในสายตาของกรัมสกี หรือแม้แต่ในสายเสรีนิยมต่างก็เห็นตรงกันว่า รัฐไม่สามารถจะเข้าไปจัดการสังคมได้เช่นเดิมเมื่อประชาชนกำลังเติบโตขึ้นและจะไม่มีประโยชน์อะไรมากนักในการต่อสู้แต่ในปริมาตรทางการเมือง เพื่อให้เข้าใจภาพของ “ประชาสังคม”(Civil Society) ชัดเจนมากขึ้น จึงต้องมองภาพรวมของทุกปริมาตรในสังคม โดยทั่วไปจะมีการแบ่งอย่างคร่าวๆ เพื่อเป็นแนวทางการวิเคราะห์ดังนี้

1. สังคมการเมือง (Political Society) อันเป็นพื้นที่ทางการเมืองของรัฐในการควบคุมสังคมผ่านกลไกต่างๆ เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง กฎหมาย ศาล ราชการ และสถาบันต่างๆ ในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งปัจจุบันภาวะ “ความเป็นตัวแทน” กำลังเป็นปัญหาเพราะไม่สามารถเป็นตัวแทนกลุ่มที่หลากหลายและซับซ้อนได้เป็นเหตุให้

ประชาชนเริ่มหันมาสนใจ “การเมืองสาธารณะ” ในพื้นที่ประชาสังคมมากกว่าแต่ก่อน

2. สังคมเศรษฐกิจ (Economic Society) เป็นปริมาตรของระบบเศรษฐกิจโดยมีการต่อสู้ของกลุ่มต่างๆ ในกระบวนการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต การตลาดและการบริโภคซึ่งอุดมการณ์ที่ยึดครองพื้นที่ในสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน คือ “ลัทธิทุนนิยมเสรี” ที่ผ่านมาก่อนการเติบโตของทุนนิยมอุตสาหกรรมและกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ปัจจุบันการเติบโตของธุรกิจเอกชน บรรษัทขนาดใหญ่กำลังเข้ายึดครองพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลให้รัฐหันมาสนับสนุนภาคเอกชนเป็นตัวเบิกนำหรือสัญลักษณ์ความเติบโตทางเศรษฐกิจ ขณะที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทในพื้นที่ดังกล่าวน้อยลง

3. สังคมประชาหรือประชาสังคม (Civil Society) เป็น “พื้นที่การเมืองสาธารณะ” ของประชาชนที่ต้องการมีปริมาตรของตนเอง ไม่ตกอยู่ภายใต้การผูกขาดของรัฐและทุนหรือมีช่องทางเพียงแค่สังคมการเมือง สังคมเศรษฐกิจที่ถูกครอบงำโดยรัฐและทุน ประชาสังคมเกิดจากการก่อตัวของคนชั้นกลางและต่อมาขยายตัวเปิดพื้นที่ให้กับคนหลายกลุ่ม หลายชนชั้น การแสดงออกทางการเมืองสาธารณะของประชาชนเป็นไปหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นอาศัยสื่อมวลชน การดำเนินกิจกรรมแบบพึ่งตนเองและกิจกรรมสาธารณะของชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร องค์กรพัฒนาเอกชน หรืออื่นๆ ด้วยความที่ประชาสังคมเริ่มมีพลังมากขึ้นทำให้ฝ่ายต่างๆ พยายามแข่งขันกันนำ ในพื้นที่ดังกล่าวโดยกลไกทางอุดมการณ์และการสร้างวาทกรรม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ในปริมาตรต่างๆ ทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และประชาสังคม ช่องทางการต่อสู้ของฝ่ายต่างๆ ในแต่ละปริมาตรเป็นดังนี้ รัฐควบคุมสังคมโดยอาศัยกลไกของรัฐ (Civil Society) ซึ่งทั้งหมดอยู่ในสังคมการเมือง (Political Society) ได้แก่ รัฐสภา พรรคการเมือง กฎหมาย ศาล หน่วยงานราชการ และอื่นๆ ขณะเดียวกัน ก็พยายามเข้าไปควบคุมประชาสังคม โดยใช้กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ ผ่านสถาบันต่างๆ เช่น ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ที่ทำงาน

สื่อมวลชนเป็นต้น ส่วนในสังคมเศรษฐกิจ (Economic Society) เดิมรัฐพยายามควบคุมแต่ก็ถูกกระแสผลักดันให้จำกัดบทบาทภายใต้แนวคิดทุนนิยมเสรี ชุมชน ประชาชน และคนชั้นกลาง ที่ผ่านมาก็พยายามต่อสู้ในหลายปริมาตรทั้งสังคม การเมืองเช่น การเรียกร้องต่อรัฐ พรรคการเมือง การผลักดันกฎหมาย การต่อสู้ในศาล ขณะเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่จะหันมาเน้นที่การต่อสู้ในภาคประชาสังคม เพื่อกำหนดตำแหน่งทางเอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมของตน (War of Position) ผ่านสื่อมวลชนการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของกลุ่มองค์กรต่างๆและกดดันให้สังคมการเมืองตามกลไกรัฐหดตัวลง ส่วนการต่อสู้ในสังคมเศรษฐกิจ ชุมชน ประชาชนก็พยายามที่จะดำเนินเศรษฐกิจของตนเช่น เศรษฐกิจชุมชนงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมองเห็นประเด็นสำคัญที่นักศึกษาคือการทำอย่างไรให้อำนาจทางการเมืองเกิดขึ้นกับประชาชนอย่างแท้จริง เพราะสภาพปัญหาการเมืองไทยที่ผ่านมาเราจะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่อาจจะแก้ปัญหาเรื่องความรู้เสถียรภาพทางการเมืองหรือปัญหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันทางการเมืองไทยได้ แม้จะมีองค์กรอิสระเกิดขึ้นอย่างมากมายเพื่อเป็นแนวทางใหม่ที่จะก้าวไปสู่ประชาธิปไตยแบบตรวจสอบเพื่อความคุ้มครองพหุกรรม นักการเมืองให้อยู่ในกรอบที่ควรจะเป็นแต่บทบาทของประชาชนในระดับชุมชนยังมีบทบาทน้อยมากในการทำหน้าที่ตรวจสอบการเข้าสู่อำนาจของนักการเมือง บทบาทในการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองและบทบาทในการเสนอข้อหาในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตัวเอง ถึงแม้จะมีการกระจายอำนาจลงสู่ระดับท้องถิ่นแต่ดูเหมือนว่าชาวบ้านมีบทบาทเพียงแค่การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อเลือกตั้งเสร็จจบบทบาทในการพัฒนาชุมชนก็เป็นเรื่องของนักการเมืองท้องถิ่นเป็นสำคัญ ฉะนั้นการให้ความสำคัญต่อภาคประชาสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่เราควรจะต้องมองและทำให้เกิดประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติ

เพราะถ้าประชาชนสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอย่างแท้จริง ก็จะเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองไทยและทำให้การพัฒนาชุมชนไม่ใช่เรื่องของนักการเมืองท้องถิ่นอีกต่อไปแต่จะเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและส่งผลให้ประชาธิปไตยแบบตรวจสอบในระดับท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพและกระจายอำนาจสู่ประชาชนได้อย่างแท้จริง การที่ผู้วิจัยเลือกพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปางเพราะพื้นที่นี้มีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของอำเภอเกาะคา ซึ่งเป็นอำเภอสำคัญที่นอกจากจะเป็นที่ตั้งของสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เป็นศูนย์กลางทางการค้า เศรษฐกิจ มีวัฒนธรรมและต้นทุนทางสังคมที่ดึงดูดทางประวัติศาสตร์หลายอย่างแล้ว พื้นที่นี้ยังเป็นพื้นที่สำคัญที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรสู่สังคมเมือง มีผู้คนในหลายอาชีพทั้งกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า พนักงานและข้าราชการ และเป็นพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มของประชาชนอย่างหลากหลายเป็นจำนวนถึง 45 กลุ่มซึ่งเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจและควรศึกษาว่าเพราะเหตุปัจจัยอะไรประชาชนถึงสามารถรวมกลุ่มกันทำงานได้อย่างมากมายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มประชาสังคมก็ตาม เพราะโดยปกติแล้วสังคมเมืองมักจะอยู่กันแบบปัจเจกชนหรือตัวใครตัวมัน แม้แต่เกษตรกรก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายที่จะสามารถรวมกลุ่มกันทำงานหรือรวมกลุ่มกันแก้ปัญหาภายในชุมชนของตัวเองได้

นอกจากนั้นพื้นที่นี้ยังมีผู้นำคือนายกเทศมนตรีเป็นผู้หญิงที่ได้รับรางวัลผู้หญิงเก่งประจำปีพ.ศ.2552 สาขานักการเมืองท้องถิ่นสตรีดีเด่นระดับประเทศ เป็นพื้นที่ที่มีการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มประชาสังคมต่างๆเช่นกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม/กลุ่มนักวิจัยชุมชน/เทศบาล/กลุ่มสภาองค์กรชุมชนจนเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านการบริหารจัดการขยะโดยใช้มาตรฐานความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น องค์การ JICA และ ม.ธรรมศาสตร์ ซึ่งมีการทำงานในรูปแบบศูนย์บริการสาธารณะแบบมีส่วนร่วมและได้รับรางวัลดีเด่น 1 ใน 3 ของประเทศตามโครงการลดโลกร้อนด้วยมือเราติดต่อกัน 4 ปีจากสถาบัน

สิ่งแวดล้อมไทยร่วมกับบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทย พื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคายังได้รับรางวัลการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีโดยชนะเลิศที่ 1 ของจังหวัดลำปางและเป็น 1 ใน 8 ของภาคเหนือจากการคัดเลือกของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงบทบาทของกลุ่มประชาสังคมต่างๆ จำนวน 6 กลุ่มจากกลุ่มต่างๆ ทั้งหมด 45 กลุ่มในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ที่ได้มาร่วมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ 1. กลุ่มอาชีพ 2. กลุ่มผู้สูงอายุ 3. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) 4. สภาองค์กรชุมชน 5. กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 6. กลุ่มนักวิจัยชุมชน ซึ่งการที่ผู้วิจัยได้เลือกทั้ง 6 กลุ่มเพราะว่า 1. ทั้ง 6 กลุ่มเกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนด้วยความสมัครใจ ที่มีสมาชิกจากทั้ง 7 ชุมชนมุ่งทำงานให้กับคนทั้งเขตเทศบาลตำบลเกาะคา โดยมีการทำงานร่วมกับทั้งภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. ทั้ง 6 กลุ่มได้มีการจัดทำแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนมีการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมุ่งเน้นการทำงานเป็นเครือข่ายแก้ปัญหาภายในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมกำหนดแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน 3. ทั้ง 6 กลุ่มทำงานอย่างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในการทำงานประสานกับเครือข่ายต่างๆ ภายนอกชุมชนซึ่งการทำงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายของทั้ง 6 กลุ่มนี้นับเป็นความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาว่ากลุ่มประชาสังคมทั้ง 6 กลุ่มนี้มีบทบาทต่อโครงสร้างอำนาจและยุทธศาสตร์การดำเนินนโยบายของภาครัฐและเทศบาลตำบลเกาะคาอย่างไร ศึกษายุทธศาสตร์ในการทำงานของแต่ละกลุ่มว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร รวมถึงศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มและการทำงานของกลุ่มประชาสังคมในเขตชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคาว่ามีอะไรบ้าง

เพื่อที่จะทราบถึงแนวทางที่ชัดเจนในการสร้างกลุ่มประชาสังคมให้เข้มแข็งซึ่งจะส่งผลต่อยุทธศาสตร์ของภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ในเขตเทศบาลตำบลเกาะคามีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ดังนี้ 1. บ้านฝ้าง 2. บ้านไร่อ้อย 3. บ้านเหล่าแม่ปุ่น 4. บ้านท่าผา 5. บ้านหนองจอก 6. บ้านแสนตอ 7. บ้านเกาะคา ประชากรทั้งตำบลมีจำนวน 5,739 คน พื้นฐานของชาวบ้านทั่วไปเป็นการผสมผสานระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทมีทั้งที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม / รับจ้าง คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด อีกส่วนหนึ่งก็เป็นพ่อค้าแม่ค้าและรับราชการ ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคาอยู่ในเขตตัวอำเภอเกาะคา เป็นชุมชนที่มีการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกันในการแก้ปัญหาภายในชุมชนจนเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนน่าอยู่และครอบครัวเข้มแข็งของจังหวัดลำปาง สามารถจัดการปัญหาขยะร่วมกันทั้งชุมชนอย่างครบวงจร โดยได้รับรางวัลชมเชยธนาคารขยะตามโครงการธนาคารวัสดุรีไซเคิล 80 พรรษา 80 ชุมชน คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันในการจัดการปัญหาอย่างเป็นเครือข่าย เป็นชุมชนที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมแบบในอดีตสู่สังคมเมืองเพราะการคมนาคมและเทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้าสู่ชุมชนทุกประเภทแล้ว ประชาชนส่วนใหญ่มีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองอย่างต่อเนื่องผ่านทางเสียงตามสายซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของผู้นำชุมชนเช่นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน

แนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อนเริ่มแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาเพื่อการส่งออก โดยอาศัยการได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้อย่างฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมขณะนั้น และได้มีการประเมินสรุปผลการพัฒนา

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และความเจริญทางวัตถุที่มากขึ้นมิได้หมายความว่า คนไทยและสังคมไทยจะมีความสมบูรณ์พูนสุข มีคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงาม และเรียบง่ายเริ่มเปลี่ยนไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชน สังคม(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

งานวิจัยชิ้นนี้จะทำให้เราได้ทราบทิศทางในการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มประชาสังคมควรเป็นอย่างไร ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง-สังคมคุณธรรม ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหาของตัวเอง ในท้องถิ่นของตัวเองเพื่อจัด ความโง่ จน เจ็บ ภาวะหนี้สินออกจากชุมชน โดยที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหอย่างเป็นเครือข่าย ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีต แต่สามารถสร้างความสามัคคีจัดตั้งกลุ่มประชาสังคม เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นตัวเอง วางการศึกษาให้ลูกหลานตัวเองให้ได้รู้จักต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นตัวเองเพื่อสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของตัวเองสามารถสร้างงานสร้างอาชีพภายในชุมชนลดปัญหาการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ เกิดความรักความอบอุ่นภายในครอบครัวและชุมชน ร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนตัวเอง สังคมมีความร่วมมือกันคิด ร่วมมือกันทำงาน มีวัดเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ มีการทำงานร่วมกันของแต่ละองค์กรของภาคประชาสังคม เมื่อการรวมตัวของภาคประชาสังคมเข้มแข็งก็จะทำให้การเมืองภายในท้องถิ่นเกิดความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ตามหลักธรรมาภิบาลเพราะประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเป็นตัวแปรที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานในการพัฒนาท้องถิ่นและจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มาและปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมตัวของประชาชนในรูปแบบกลุ่มประชาสังคม
2. เพื่อศึกษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มประชาสังคมที่ส่งผลต่อทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา จ.ลำปาง
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการรวมกลุ่มและการทำงานขององค์กรประชาสังคมในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา จ.ลำปาง

วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ในกระบวนการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยใช้การวิเคราะห์แบบสังเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์แบบจำแนกข้อมูล (Typogical Analysis) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ (Constant Comparative) โดยผู้ศึกษาเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวเอง

ประชากรเป้าหมาย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาบทบาทของกลุ่มประชาสังคมที่รวมตัวกันภายในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มโดยวิธีสุ่มตามเกณฑ์ (Criterion Sampling) โดยผู้วิจัยได้กำหนดตามเกณฑ์วัตถุประสงค์ที่ศึกษาตามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 กลุ่มจึงกำหนดขอบเขตในการศึกษาครั้งนี้ดังนี้ ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยประชากรกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา /ปลัดเทศบาล และเจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน 3 ตัวอย่าง
2. ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา หมู่บ้านละ 3 ตัวอย่าง จำนวน 21 ตัวอย่าง
3. ผู้นำในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา หมู่บ้านละ 1 ตัวอย่าง จำนวน 7 ตัวอย่าง

4. ผู้นำกลุ่มประชาสังคม 6 กลุ่ม กลุ่มละ 2 ตัวอย่าง จำนวน 12 ตัวอย่าง

5. สมาชิกกลุ่มประชาสังคม กลุ่มละ 2 ตัวอย่าง จำนวน 12 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น จำนวน 55 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกด้วยตนเอง ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ชุด ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคม เนื้อแบบสัมภาษณ์มี 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อปัญหาอุปสรรคในการรวมตัวและการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมเทศบาลตำบลเกาะคา เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาภายในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา

2) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารและคณะผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลตำบลเกาะคา เนื้อแบบสัมภาษณ์มี 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวทางการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อก่อให้เกิดกลุ่มประชาสังคม

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มและการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม

3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชนในเขต

เทศบาลตำบลเกาะคา เนื้อแบบสัมภาษณ์มี 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวทางการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อก่อให้เกิดกลุ่มประชาสังคม

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มและการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม

4) แบบสัมภาษณ์สำหรับตัวแทนประชาชนใน

เขตเทศบาลตำบลเกาะคา เนื้อแบบสัมภาษณ์มี 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคา

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มและการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในกระบวนการศึกษครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยใช้การวิเคราะห์แบบสังเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์แบบจำแนกข้อมูล (Typogical Analysis) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ (Constant Comparative) โดยผู้ศึกษาเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวเองมีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในบริบทของพื้นที่เพื่อตีกรอบโดยสังเขป เพื่อแยกประเด็นคำถามตามกลุ่มประชากรที่ศึกษา มุ่งเก็บข้อมูลเชิงลึกนำข้อมูลมาเชื่อมโยงกับข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้ในการเก็บรายละเอียด

เพิ่มเติมในด้านอื่นๆ หรือบุคคลอื่นที่มีความสำคัญ
เกี่ยวข้องต่อไป

2. วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยที่ได้จากการ
สังเกตแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การ
สัมภาษณ์จากกรอบคำถามในประเด็นที่ตั้งไว้เพื่อ
สร้างข้อสรุปเบื้องต้น (Working Hypothesis) แล้ว
นำไปสู่การเก็บข้อมูลต่อ เนื่องจากใช้วิธีวิเคราะห์
แบบอุปนัย และใช้การวิเคราะห์โดยจำแนกและ
อธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ โดยใช้
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเปรียบเทียบ (Constant
Comparative)

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

จากการศึกษาที่มาและปัจจัยที่ทำให้เกิด
การรวมกลุ่มทั้ง 6กลุ่มมีดังต่อไปนี้ 1.กลุ่มอาชีพ มี
ที่มาจากกรรวมกลุ่มกันจากคนในชุมชนทั้ง 7ชุมชน
ที่มีความต้องการเพิ่มรายได้ในครัวเรือนโดยได้รับ
การสนับสนุนจากเทศบาลตำบลเกาะคาที่ทำให้กลุ่ม
มีความเข้มแข็งมากขึ้น 2.กลุ่มผู้สูงอายุ เกิดจากการ
รวมกลุ่มของผู้สูงอายุภายในชุมชนภายใต้การ
สนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุขที่ต้องการ
ส่งเสริมเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุภายในชุมชน 3.
กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เกิด
จากการจัดตั้งของกระทรวงสาธารณสุข โดยมี
สาธารณสุขอำเภอดูแลรับผิดชอบเพื่อให้ชาวบ้านได้
เป็นตัวแทนในการทำงานเพื่อดูแลด้านสุขภาพของ
ผู้คนในชุมชน 4.สภาองค์กรชุมชน เกิดจาก
กระบวนการยกย่องพระราชบัญญัติสภาองค์กร
ชุมชน พ.ศ.2549เริ่มจากการทำงานเป็นเครือข่าย
ร่วมกับวิทยาลัยการจัดการทางสังคม(วจส.) ได้จัด
สรุปบทเรียน “ประชาธิปไตยชุมชน..การเมือง
สมานฉันท์” กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ได้รวมตัว
กันเพื่อมุ่งทำงานให้ชุมชนเน้นความมีอิสระในการ
จัดการตนเอง มีเทศบาลตำบลเกาะคาให้การ
สนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมเช่นจัดเวทีช่วงพบ
เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ทิศทางการพัฒนาชุมชน ผ่านเวทีสาธารณะของ

ชุมชนเช่น วัดและโรงเรียนภายในชุมชน โดยที่มี
กฎหมายสภาองค์กรชุมชนคอยรองรับการดำเนิน
กิจกรรมของกลุ่มให้ถูกต้องตามกฎหมาย 5.กลุ่มอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม เกิดจากการที่ชาวบ้านในชุมชนที่ได้ทำงาน
ร่วมกับทาง อสม.ได้เห็นปัญหาเรื่องขยะ ที่เกิดขึ้นมานาน
ภายในชุมชนจึงรวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อมุ่งทำงานแก้ไข
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาเรื่องขยะและ
แม่น้ำวัง โดยอาศัยการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลเกาะ
คาเข้าสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม มี
ทางวัดและทางโรงเรียนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนหาแนว
ทางแก้ไขปัญหาร่วมกันดำเนินกิจกรรมคัดแยกขยะอย่าง
เป็นเครือข่ายภายในชุมชน มีการจัดตั้งธนาคารขยะ จน
ได้รับรางวัลชมเชยธนาคารขยะตามโครงการธนาคาร
วัสดุรีไซเคิล80 พรรษา80ชุมชน ซึ่งเป็นรางวัล
ระดับประเทศเพราะสามารถแก้ปัญหาขยะล้นเมืองได้
สำเร็จจากการร่วมมือของกลุ่มต่างๆภายในชุมชน 6.กลุ่ม
นักวิจัยชุมชน เกิดจากการรวมกลุ่มของเยาวชนและ
ประชาชนในพื้นที่ที่มีความสนใจศึกษาปัญหาคุณภาพ
ชีวิตของคนในพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยจังหวัดลำปาง(
สกว.)เข้ามาคอยแนะนำกระบวนการวิจัย โดยเข้าร่วม
ทำงานเป็นเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ อสม.
จนได้รับรางวัลการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีโดย
ชนะเลิศที่1 ของจังหวัดลำปางและเป็น1ใน8 ของ
ภาคเหนือจากการคัดเลือกของกรมส่งเสริมการปกครอง
ท้องถิ่น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่2 ของการวิจัยจะเห็นได้
ว่าองค์กรประชาสังคมในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการคัด
สรรบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพราะ
จากสถิติของผู้ที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งนายกเทศมนตรีครั้งที่
ผ่านมาเมื่อปี พ.ศ.2551 มีผู้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งสูง
ถึง 90% ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและจากการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึกประชาชนและกลุ่มองค์กรประชาสังคมในพื้นที่
จะเห็นได้ว่าผู้คนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงส่วนใหญ่
มีการศึกษาที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองค่อนข้างมาก กลุ่มประชาสังคมต่างๆมี

บทบาทในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่สมาชิกในกลุ่มและประชาชนในชุมชนของตนเองเป็นอย่างมาก และมีส่วนสำคัญในการเลือกนักการเมืองภายในพื้นที่เข้ามาทำงานบริหารทรัพยากรภายในชุมชน นอกจากนั้นกลุ่มประชาสังคมต่างๆยังมีส่วนร่วมสำคัญในการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเทศบาลตำบลเกาะคาหรือผู้ใหญ่บ้าน เพราะกลุ่มต่างๆจะมีเครือข่ายเชื่อมโยงกันในการให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องงบประมาณและการทำงานของผู้บริหารในพื้นที่ ได้เข้ามาช่วยกันสอดส่องและประเมินผลการทำงานของผู้บริหารอยู่ตลอดเวลาโดยมีเวทีสาธารณะที่สำคัญคือ ช่วงผลึกษา ที่ให้สมาชิกกลุ่มประชาสังคม ประชาชนทั่วไป วัด และโรงเรียนได้เข้าร่วมพูดคุยถึงการทำงานของเทศบาลตำบลเกาะคา และยังเป็นเวทีสำคัญในการรวบรวมปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชนแล้วนำมาถกเถียงพูดคุยกันผ่านเวทีสาธารณะหรือช่วงผลึกษา เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาออกมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนร่วมกันเช่น ร่วมกันกำหนดนโยบายให้ทุกคนในชุมชนต้องคิดแยกขยะเพื่อแก้ไขปัญหาขยะล้นเมือง ซึ่งแต่เดิมในอดีตเป็นปัญหาส่งกลิ่นเน่าเหม็น เป็นปัญหาที่หนักมีขยะในเขตพื้นที่สูงถึงวันละ 11ตันแต่เมื่อเกิดการทำงานร่วมกันของกลุ่มประชาสังคมต่างๆที่เข้ามาทำงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่าย โดยมีเทศบาลตำบลเกาะคาคอยให้การสนับสนุนทำให้ลดปริมาณขยะให้เหลือเพียงวันละ 6ตันและสามารถสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนในพื้นที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยผ่านกระบวนการวิจัยของทางกลุ่มนักวิจัยชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างบูรณาการ จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มประชาสังคมจะเห็นได้ว่ากลุ่มแกนนำที่ทำงานเพื่อแก้ปัญหาชุมชนในพื้นที่มีจิตสำนึกสาธารณะค่อนข้างสูง เพราะมีผลตอบแทนน้อยแต่ทุกคนมีความผูกพันกับพื้นที่ค่อนข้างมีความต้องการที่จะเห็นชุมชนของตัวเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม ด้วยความ

เสียสละและความตั้งใจของแกนนำกลุ่มประชาสังคมที่ได้ไปสัมภาษณ์แม้จะเป็นกลุ่มคนจำนวนไม่มากแต่ก็มีบทบาทสำคัญในการคัดสรรนักการเมืองภายในพื้นที่ มีบทบาทในการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองและผู้นำในหมู่บ้านและยังร่วมกันกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาต่างๆภายในชุมชนร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายโดยอาศัยการระดมความคิดผ่านเวทีสาธารณะที่สำคัญคือ ช่วงผลึกษา อย่างสม่ำเสมอคือทุกเดือนโดยทางเทศบาลเองก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีจนทำให้ประชาชนส่วนใหญ่กว่า85% ยอมรับบทบาทในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายของกลุ่มประชาสังคมทั้ง 6กลุ่มไม่ว่าจะเป็น 1.กลุ่มผู้สูงอายุ ที่เป็นหลักทางความคิดให้กับผู้คนในชุมชนเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในพื้นที่ 2.กลุ่มอาชีพ ที่รวมกลุ่มกันเป็นหลักในเรื่องการทำมาหากิน หารายได้เสริมมาดูแลคนในครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองได้จนสามารถลดการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ได้มาก 3.กลุ่มอสม.ที่เป็นอาสาสมัครช่วยดูแลเรื่องกิจกรรมการส่งเสริมเรื่องสุขภาพโดยเน้นการป้องกันมากกว่าการรักษา 4.กลุ่มสภาองค์กรชุมชน เป็นแกนนำที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านเรื่องสิทธิต่างๆของประชาชนโดยเฉพาะสิทธิทางการเมือง สิทธิในการคัดสรรนักการเมืองภายในชุมชน สิทธิในการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารในชุมชน สิทธิการเสนอนโยบายในการแก้ปัญหาต่างๆภายในชุมชนโดยส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของการใช้สิทธิต่างๆของตนเองเพื่อประโยชน์ของคนภายในชุมชน 5.กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มุ่งทำงานในการรักษาและฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆภายในชุมชน เช่นเรื่องปัญหาขยะและแม่น้ำวัง 6.กลุ่มนักวิจัยชุมชน ที่มุ่งทำงานเพื่อแก้ปัญหาต่างๆภายในชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบภายใต้กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนของทีมงาน สกว.จังหวัดลำปาง โดยจะเห็นได้ว่าทั้ง6กลุ่ม ทำงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายมีเวทีสาธารณะให้ทุกกลุ่มได้มาพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่เหมือนในอดีตที่ต่างคนต่างทำ เพราะมีพื้นที่สาธารณะให้ได้พบปะพูดคุยเพื่อเล่าประสบการณ์

การทำงานและแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างเป็น
เครือข่ายที่มีระบบที่ชัดเจน

การที่ภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งทำ
ให้กระบวนการแก้ปัญหาและการกำหนดทิศทางใน
การพัฒนาชุมชนมีแนวโน้มที่จะเกิดความยั่งยืนมาก
ขึ้นเพราะเป็นการทำงานพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วน
ร่วมและเป็นเครือข่ายร่วมกันมากกว่าในอดีตที่มี
เพียงเทศบาลเป็นฝ่ายคิดและทำงานเพียงลำพัง
นอกจากนั้นภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งขึ้น
ภายในชุมชนเทศบาลตำบลเกาะคายังมีส่วนสำคัญใน
การคัดสรรคนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน
บริหารงบประมาณและทรัพยากรภายในพื้นที่เพื่อให้
เกิดประโยชน์สูงสุดกับคนภายในชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่3 ในการศึกษาปัญหา
และอุปสรรคของการรวมกลุ่มและการทำงานของ
องค์กรประชาสังคม จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
พบว่ากลุ่มองค์กรประชาสังคมทั้ง 6กลุ่มมีปัญหาและ
อุปสรรคที่คล้ายกันดังนี้ 1. กลุ่มประชาสังคมทั้ง 6
กลุ่มไม่มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือนิติบุคคล
ตามกฎหมาย ทำให้ไม่มีบทบัญญัติรวมถึงกฎหมาย
ที่เกี่ยวข้องในการรองรับการมีพื้นที่ทางการเมืองของ
กลุ่มประชาสังคม สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการ
หลีกเลี่ยงการปะทะกันระหว่างกระทรวงการพัฒน
สังคมและความมั่นคงของมนุษย์กับ
กระทรวงมหาดไทย 2.กลุ่มประชาสังคมทั้ง 6กลุ่ม ไม่
มีงบประมาณในการทำงานเป็นของตัวเองยังต้อง
อาศัยงบประมาณในการทำกิจกรรมต่างๆจาก
หน่วยงานอื่นๆเช่น เทศบาล กระทรวงสาธารณสุข
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์ ทำให้ยังขาดอิสระในการทำงานอย่างแท้จริง
3.ไม่มีหน่วยงานหรือกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน
ของกลุ่มประชาสังคมอย่างชัดเจน ทำให้การดำเนิน
กิจกรรมของกลุ่มประชาสังคมไม่มีอำนาจหน้าที่ที่
ชัดเจนในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ในการ
พัฒนาชุมชนดังนั้นจึงถูกบัญญัติการดำเนินกิจกรรม
ให้เป็นเพียง “ภารกิจ”เท่านั้น จึงไม่มีบทบาทในการ

กำหนดโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ในการบริหาร
จัดการทรัพยากรในพื้นที่โดยตรงจึงมีบทบาทอย่างไม่
เป็นทางการเท่านั้น ดังนั้นจะมีบทบาททางการเมืองจน
สามารถร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนได้มาก
น้อยเท่าไรขึ้นกับความสามารถของแกนนำแต่ละกลุ่ม
ประชาสังคมเป็นหลัก

สรุปผลการวิจัย

1. การรวมกลุ่มประชาสังคมทั้ง 6กลุ่มภายใน
พื้นที่เขตเทศบาลตำบลเกาะคาเกิดจากการรวมตัวกันโดย
สมัครใจภายใต้ความสัมพันธ์ส่วนตัวภายในชุมชนมา
ก่อนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน ต่อมาจึงได้รับ
การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในการจัดตั้งกลุ่ม
และงบประมาณต่างๆในการดำเนินกิจกรรมเช่น
เทศบาลตำบลเกาะคา กระทรวงสาธารณสุขและ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

2. การดำเนินกิจกรรมของทั้ง 6กลุ่มมีบทบาท
เป็นอย่างมากในการกำหนดบุคคลที่จะเข้ามาดำรง
ตำแหน่งทางการเมืองภายในพื้นที่เพราะทั้ง 6กลุ่มมี
ความสัมพันธ์ระบบเครือข่าย สามารถชักจูงขึ้นสมาชิก
ภายในกลุ่มและประชาชนพื้นที่ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
นอกจากนั้นยังมีบทบาทในการตรวจสอบการทำงาน
การร่วมกำหนดทิศทางการแก้ปัญหาและการพัฒนา
ชุมชนผ่านเวทีสาธารณะคือ ช่วงผลึก ที่จัดเป็นเวทีที่
องค์กรสังคมต่างๆและประชาชนสามารถเข้ามาแสดง
ความคิดเห็น ตรวจสอบการทำงานและกำหนด
ยุทธศาสตร์ร่วมกับทางเทศบาลได้อย่างสม่ำเสมอทุก
เดือน

3.สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่ม
และการทำงานของทั้ง 6กลุ่มมีความใกล้เคียงกันคือ กลุ่ม
ประชาสังคมทั้ง 6กลุ่ม ไม่มีงบประมาณในการทำงาน
เป็นของตัวเองยังต้องอาศัยงบประมาณในการทำ
กิจกรรมต่างๆจากหน่วยงานอื่นๆเช่น เทศบาล กระทรวง
สาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ ทำให้ยังขาดอิสระในการทำงานอย่างแท้จริง
นอกจากนั้นแล้ว ไม่มีหน่วยงานหรือกฎหมายรองรับการ
ปฏิบัติงานของกลุ่มประชาสังคมอย่างชัดเจน ทำให้การ

ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประชาสังคมไม่มีอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนในการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงถูกบัญญัติการดำเนินกิจกรรมให้เป็นเพียง “ภารกิจ” เท่านั้น จึงไม่มีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างอำนาจทางการเมืองในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่โดยตรงจึงมีบทบาทอย่างไม่เป็นทางการเท่านั้น ดังนั้นจะมีบทบาททางการเมืองจนสามารถร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนได้มากน้อยเท่าไรขึ้นกับความสามารถของแกนนำแต่ละกลุ่มประชาสังคมเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดให้มีหน่วยงานในการรับผิดชอบการดำเนินกิจกรรมต่างๆของกลุ่มประชาสังคมอย่างชัดเจนทั้งในเรื่องของกฎหมายในการกำหนดอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจนเพื่อให้มีอำนาจในการร่วมกำหนดโครงสร้างอำนาจทางการเมืองภายในพื้นที่ เพื่อให้มีบทบาทที่ชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในมิติที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในการคัดสรรบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองและสามารถตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารได้อย่างเป็นทางการ ควรมีกฎหมายรองรับการมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยให้บทบาทกลุ่มประชาสังคมมีอำนาจและหน้าที่ที่ชัดเจนมากขึ้น

2. ควรมีการจัดสรรงบประมาณในการทำงานของกลุ่มประชาสังคมที่ชัดเจนโดยพิจารณาจากการดำเนินการตามแผนงานของแต่ละกลุ่มประชาสังคมที่ชัดเจนและเหมาะสม เพื่อให้เกิดความเป็นอิสระในการทำงานของแต่ละกลุ่มประชาสังคมมากยิ่งขึ้นและการกำหนดงบประมาณที่ชัดเจนให้สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจนจะทำให้กลุ่มประชาสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆภายในชุมชนมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประชาสังคมทั้งกลุ่ม เพราะกลุ่มประชาสังคมต่างๆควรมีอิสระในการทำงานและการตัดสินใจต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ไม่ควรที่จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของฝ่ายใดไม่ว่าจะเป็นเทศบาลหรือหน่วยงานของภาครัฐ จึงจะเป็นกลุ่มประชาสังคมที่เข้มแข็งอย่างแท้จริง นอกจากนั้นการทำงานอย่างเปิดเผยขายเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากที่จะทำให้การเมืองภาคประชาสังคมเกิดความเข้มแข็งอันจะส่งผลต่อการแก้ปัญหาต่างๆและการพัฒนาชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. ชาวศิริไลซ์: การเมือง วัฒนธรรม ไทยใต้เงาไอเอ็มเอฟ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2543.
- ชูชัย ศุภวงศ์. แนวคิดการพัฒนาและข้อพิพาท เกี่ยวกับประชาสังคมไทย. หนังสือชุด ประชาสังคมลำดับที่4 กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2526.
- ธีรยุทธ บุญมี. สังคมเข้มแข็ง: ความคิด-ปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร, 2536.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. 100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2548.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุดม. เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2545.

เสาวภา เชาภิมนท์. “การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง:

กรณีศึกษาชุมชนคีรีวงจังหวัด

นครศรีธรรมราช” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรม

หาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, 2545.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองของพลเมือง.

กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2543.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. ส่วนร่วมที่มีใช้รัฐ: ความหมายของ

ประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร:

อภา จันทราภาศ. “ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง

ของชุมชน” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์

มหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษานอกระบบบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.